EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNNALLE

Lakivaliokunnan käsiteltävänä on hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 30 luvun 13 §:n muuttamisesta (HE 258/2016 vp). Lausun asiassa kunnioittavasti seuraavaa.

1. Yleistä

Hallituksen esityksessä ehdotetaan rikoslain muuttamista siten, että oikeushenkilön rangaistusvastuu laajennettaisiin koskemaan rikoslain 30 luvun 9 a §:ssä tarkoitettua törkeää kirjanpitorikosta. Muutos toteutettaisiin siten, että RL 30 luvun 13 §:n rikosluetteloon lisättäisiin törkeä kirjanpitorikos.

Pidän ehdotusta perusteltuna. Hallituksen esityksessä on arvioitu ehdotettua muutosta asianmukaisesti niin rikosoikeuden viimesijaisuuden eli ultima ratio -periaatteen näkökulmasta (s. 9) kuin rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen täsmällisyysvaatimuksen näkökulmasta (s. 10 ja 16).

2. Vastuun kohdentuminen

Perusteluissa käsitellään oikeushenkilön rangaistusvastuun kohdentumiseen mahdollisesti sisältyviä tulkintaongelmia (s. 12–13). Perusteluissa todetaan, että ”lausuntopalautteessa on kahdessa lausunnossa tuotu esiin huoli siitä, mikäli oikeushenkilön rangaistusvastuu voisi kohdistua tilitoimistoon tai muuhun oikeushenkilöön, joka toimeksiannon perusteella hoitaa sen oikeushenkilön kirjanpitoa, jonka kirjanpito on törkeän kirjanpitorikoksen välittömänä kohteena. Oikeushenkilön rangaistusvastuun pitäisi yhden lausunnon mukaan kohdistua yksinomaan siihen kirjanpitovelvolliseen oikeushenkilöön, jonka toiminnassa törkeä kirjanpitorikos on tehty. Toisen lausunnon mukaan lain esitöissä tulee selkeästi tuoda esiin ulkoistetun palveluntuottajan rangaistusvastuun teoreettisuus ja tämän tulee ohjata viranomaistoimintaa” (s. 12).

Hallituksen esityksen perusteluja luettaessa on syytä pitää mielessä, että ehdotuksessa mainittu tilitoimisto, kirjanpitoyhteisö taikka tilintarkastusyhteisö voivat syyllistyä *kyseisen yhtiön omassa toiminnassa* törkeään kirjanpitoon. Tällaista tilannetta ei ole tarvetta erityisesti käsitellä esityksessä, eikä lausunnoissa esille nostettu huoli koske varsinaisesti tätä tilannetta. Tilitoimistoja, kirjanpitoyhteisöjä tai tilintarkastusyhteisöjä ei ole tietenkään tarkoitus jättää kokonaan oikeushenkilön rangaistusvastuun ulkopuolelle.

Sen sijaan tulkintaongelmia voi *periaatteessa* aiheutua siitä, että oikeushenkilö (X Oy) ulkoistaa kirjanpidon kirjanpitotoimistolle (Y Oy). Tällöin kirjanpitotoimiston edustaja (A) voi menetellä siten, että hän on osallinen X Oy:ssä tehtyyn törkeään kirjanpitorikokseen. Lausunnoissa on esitetty

FI-20014 Turun yliopisto, Finland • www.utu.fi
Puhelin/Telephone +358 2 333 5502
Faksi/Fax +358 2 333 6570
law.utu.fi

huoli siitä, voisivatko RL 9 luvun ja 30 luvun säännökset sekä ehdotettu muutos johtaa siihen, että myös Y Oy:hyn kohdistettaisiin oikeushenkilön rangaistusvastuu.

Hallituksen esityksessä on lyhyt kannanotto tähän ongelmaan. Perusteluissa todetaan yhtäältä, että vastuu ei ole poissuljettu, mutta toisaalta ”yhteisövastuu kohdistuisi kuitenkin pääosin niihin kirjanpitovelvollisiin oikeushenkilöihin, joiden kirjanpito on rikoksen kohteena” (s. 12). Näin ollen ratkaisuksi ei esitetä erityissäännöstä, vaan ”vastuukysymyksiä on näin ollen arvioitava normaalein tavoin rikoslain 9 luvun säännösten ja kyseessä olevan erityisen osan rangaistussäännöksen tulkinnan avulla” (s. 13).

Käsitykseni mukaan RL 9 luvun säännökset eli RL 9:1, 9:2 ja 9:3 *eivät aseta sanamuodon perusteella estettä siihen*, että vastuu voitaisiin ulottaa myös siihen oikeushenkilöön, joka on saanut ulkoistuksen perusteella tehtäväksi kirjanpidon hoitamisen ja jonka edustaja olisi osallinen kirjanpitovelvollisen toiminnassa tehtyyn törkeään kirjanpitorikokseen. Tällöin edellä mainittuja säännöksiä pitäisi kuitenkin tulkita tavalla, joka olisi vastoin oikeushenkilön rangaistusvastuun tarkoitusta, sääntelyn logiikkaa ja vastuun kohdentamisen yleisiä periaatteita.

Olen samaa mieltä siitä, että RL 9 luvun säännöksiin ei ole perusteltua kirjata tarkempia määräyksiä siitä, mihin oikeushenkilöön vastuu voisi kohdistua (s. 13). Tällainen muutos saattaisi olla omiaan sekoittamaan entisestään RL 9 luvun systematiikkaa ja vakiintunutta tulkintakäytäntöä.

Sen sijaan ehdotan, että lakivaliokunta painottaisi perusteluissaan seuraavaa seikkaa. Rikoslain 9 luvun säännöksiä on tarkoitettu tulkita siten, että ne kohdistavat vastuun siihen oikeushenkilöön, jonka toiminnassa rikos on tehty. Rikoslain 5 luvun osallisuussäännösten tarkoituksena on puolestaan määrittää rikokseen osallisten vastuun ulottuvuus. Sen lisäksi erityisen osan rikossäännöksissä, kuten kirjanpitorikoksissa on omia vastuun kohdentamista koskeva periaatteita.

Turussa, 6.2.2017

Jussi Tapani
Rikosoikeuden professori, Turun yliopisto

FI-20014 Turun yliopisto, Finland • www.utu.fi
Puhelin/Telephone +358 2 333 5502
Faksi/Fax +358 2 333 6570
law.utu.fi